

ANDREI TINU

CĂTĂLIN BOBOC

ISTORIA STATULUI ȘI DREPTULUI ROMÂNESC

NOTE DE CURS

Ediția a 3-a, revizuită și adăugită

Editura
Hamangiu
2022

CUPRINS

INTRODUCERE	1
CAPITOLUL I. STAT ȘI DREPT LA GETO-DACI	5
A. Aspecte teoretice	5
§1. Considerații generale despre geto-daci	5
§2. Dreptul geto-dac. Instituții juridice	7
§3. Burebista (82-44/35 î.Hr.)	9
§4. Decebal (85-106 d.Hr.)	10
B. Anexe	11
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	25
CAPITOLUL II. DACIA ROMANĂ. ORGANIZARE ADMINISTRATIVĂ, POLITICĂ ȘI JURIDICĂ	26
A. Aspecte teoretice	26
§1. Organizarea de stat	26
§2. Dreptul în Dacia romană	29
§3. Tripticele din Transilvania	30
B. Anexe	31
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	34
CAPITOLUL III. EPOCA MARILOR MIGRAȚII. FORMAREA POPORULUI ROMÂN	35
A. Aspecte teoretice	35
§1. Principalele popoare migratoare	35
§2. Obștea teritorială	39
B. Anexe	42
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	50
CAPITOLUL IV. EVUL MEDIU ROMÂNESC. FORMAREA STATELOR MEDIEVALE. STRUCTURI SOCIALE ȘI ORGANIZARE POLITICO-ADMINISTRATIVĂ	51
A. Aspecte teoretice	51
§1. Statele medievale românești	51
§2. Întemeierea Țării Românești	52

§3. Întemeierea Moldovei	54
§4. Tipul istoric de stat	56
§5. Organizarea de stat – Instituția Domniei	57
§6. Organizarea administrativă	58
§7. Organizarea administrativ-teritorială	61
B. Anexe	62
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	70

CAPITOLUL V. DREPT FEUDAL ROMÂNESC.

LEGILE SCRISE ȘI NESCRISE ALE ȚĂRII	71
A. Aspecte teoretice	71
§1. Structura socială	71
§2. Persoanele	74
§3. Infrațiuni prevăzute în dreptul medieval	77
B. Anexe	78
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	83

CAPITOLUL VI. SUCCESIUNEA LA TRON ÎN EVUL MEDIU ROMÂNESC

A. Aspecte teoretice	84
§1. Instituția domnului, element fundamental al existenței statelor medievale românești	85
§2. Succesiunea la tron în Evul Mediu românesc	87
§3. Trăsăturile succesiunii la tron	90
B. Anexe	93
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	94

CAPITOLUL VII. REGIMUL FANARIOT ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

A. Aspecte teoretice	95
§1. Epoca fanariotă	95
§2. Reforma judecătorească	100
§3. Legislație civilă și penală. Pravilele. Codurile. Legiuri	101
B. Anexe	104
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	107

CAPITOLUL VIII. DE LA O REVOLUȚIE LA ALTA.

LEGI ȘI NORME DE ORGANIZARE	108
A. Aspecte teoretice	108
§1. Revoluția de la 1821	108
§2. Regulamentele Organice	111
§3. Statul și dreptul în Transilvania	114
B. Anexe	117
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru	123

CAPITOLUL IX. UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE.

DOMNIA ȘI REFORMELE LUI CUZA	124
A. Aspecte teoretice	124
§1. Statul român modern	124
§2. Impactul dreptului european asupra legislației românești din secolul al XIX-lea	127
2.1. Convenția de la Paris și statutul dezvoltător al acesteia	127
2.1.1. Unirea principatelor, între voința poporului și contextul internațional favorabil	128
2.1.1.1. Războiul Crimeii (1853-1856) – șansă a Principatelor la atingerea dezideratelor de independență și unire	129
2.1.1.2. Adunările ad-hoc	130
2.1.2. Statutul dezvoltător al convenției de la Paris	131
2.1.2.1. Prerogativele domnului	134
2.1.2.2. Componenta și atribuțiile Corpului legislativ	134
2.1.2.3. Procesul legislativ	135
2.1.3. Concluzii	136
2.2. Unele considerații privind impactul dreptului francez asupra celui românesc, în contextul formării României moderne	136
2.2.1. Modelul francez în principalele acte juridice românești din secolul al XIX-lea	138
2.2.2. Constituția de la 1866 și impactul ei asupra societății românești	144

2.2.3. Concluzii _____	148
B. Anexe _____	148
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	157

CAPITOLUL X. STAT ȘI DREPT ÎN ROMÂNIA

MODERNĂ (1866-1918) _____	159
A. Aspecte teoretice _____	159
B. Anexe _____	162
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	165

CAPITOLUL XI. ORGANIZARE STATALĂ, PRINCIPII ȘI ACTE DE DREPT ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

(1918-1938) _____	166
A. Aspecte teoretice _____	166
§1. Considerații generale despre perioada interbelică _____	166
§2. Dreptul civil – procedura civilă _____	169
§3. Dreptul penal – procedura penală _____	171
§4. Introducere în evoluția legislației privind cetățenia română _____	172
4.1. Scurtă incursiune în legislația care reglementează cetățenia _____	173
4.2. Concluzii _____	179
B. Anexe _____	179
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	188

CAPITOLUL XII. EVOLUȚIA STATULUI ȘI DREPTULUI ROMÂNESC ÎN PERIOADA 1938-1944

_____	189
A. Aspecte teoretice _____	189
§1. Cadrul general _____	189
§2. Regimul autoritar al lui Carol al II-lea (1938-1940) _____	190
2.1. Organizarea politico-administrativă a României în timpul dictaturii regale _____	193
§3. Dictatura militară a lui Ion Antonescu (6 septembrie 1940-23 august 1944) _____	194

3.1. Organizarea politico-administrativă a regimului antonescian _____	197
B. Anexe _____	197
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	200

CAPITOLUL XIII. REGIMUL COMUNIST DIN ROMÂNIA

(1945-1989) _____	201
A. Aspecte teoretice _____	201
§1. Considerații generale _____	201
1.1. De la instaurarea comunismului la Declarația de independență față de Moscova _____	203
1.2. Colectivizarea _____	204
1.3. Canalul Dunăre-Marea Neagră, locul de penitență a elitei politice și intelectuale din România interbelică _____	205
§2. De la național-comunism la democrație: instituții politice ale regimului totalitar _____	206
2.1. Partidul Comunist Român – „forța motrice” a Republicii Socialiste România _____	209
2.2. Organizarea administrativ-teritorială a Republicii Socialiste România _____	211
B. Anexe _____	212
C. Modele de subiecte pentru examenul de semestru _____	216
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ _____	219

CAPITOLUL I.

STAT ȘI DREPT LA GETO-DACI

A. Aspecte teoretice

§1. Considerații generale despre geto-daci

Există numeroase urme ale culturii și civilizației umane pe teritoriul actual al României, încă din vechime. Vom lăsa istoricilor, arheologilor și antropologilor „șansa” de a descoperi/redescoperi obiceiurile erei vechi, urmând ca noi să pornim „povestea” noastră de la cei pe care îi numim, alături de romani, strămoșii noștri. Dacii sau geții, în funcție de cei care i-au numit, au fost o populație de origine indo-europeană, aparținând marelui neam al tracilor.

Grecii le spuneau geți, iar speculația noastră poate merge până-ntr-acolo încât să putem aprecia că numele provine de la Gee, zeita-patroană a Pământului, ca dovadă că, la momentul colonizării vest-pontice, grecii i-au găsit aici pe geți. Romanii le spuneau daci. Și geții, și dacii făceau parte din cadrul aceleiași populații. Unii istorici apreciază că dacii erau triburile care locuiau în interiorul arcului carpatic, în timp ce geții erau triburi aflate la sud și est de munții Carpați.

Primele mărturii despre geto-daci le aflăm de la Herodot, părintele istoriei, care îi menționează pentru prima dată în lucrarea **Istoriei**, apreciindu-i ca fiind „cei mai viteji și mai dreپți dintre traci”^[1]. El ne oferă date importante despre harta hidrografică a zonei și, implicit, despre răspândirea teritorială a geto-dacilor. Referirile la vitejia acestora au loc în contextul istoric al expediției de pedepsire a

^[1] HERODOT, *Istoriei*, IV, 93-94, în B. MURGESCU (coord.), *Istoria României în texte*, Ed. Corint, București, 2001, p. 31.

sciților de către regele persan Darius (514 î.Hr.). Informații ne dau și alți autori antici, precum Strabon, Horațiu, Ovidius ș.a.

Bazele de la care a pornit întreaga construcție daco-getă au fost puse încă din epoci străvechi, începând din paleolitic. Revoluția neolitică a grăbit parcursul trecerii de la societatea arhaică, matriarhală, la societatea din epoca bronzului și a fierului, profund patriarhală. Potrivit lui Florin Negoită, această transformare parcurge trei etape distincte: prima, în care bărbatul joacă un rol de subordonare în cadrul familiei, cea de-a doua, care înregistrează o creștere treptată a rolului bărbatului în familie, și, în cele din urmă, o a treia etapă, finală, consemnând instaurarea patriarhatului^[1]. Putem concluziona că triburile geto-dacice și-au făcut apariția pe firmamentul istoriei antice în momentul în care societatea patriarhală își consolidează poziția.

Scriitorii antici ne vorbesc despre existența acestor triburi abia în a doua jumătate a mileniului I de dinaintea nașterii lui Iisus Hristos, în momentul în care zona locuită de geto-daci intră în sfera de interese a puterilor vremii: Atena și Sparta, imperiul persan sau regatul macedonean al lui Alexandru cel Mare. Explozia informațiilor despre triburile geților și dacilor are loc odată cu colonizarea greacă a litoralului vest-pontic, când întemeietorii Histriei, ai Tomisului și ai Callatisului s-au lovit de „rezistența” geților din Dobrogea actuală.

Primul conducător însemnat al geto-dacilor, consemnat de istorie, a fost Dromichaites (Dromihete), cel care, la începutul secolului al III-lea î.Hr., îl învinge pe Lysimach, satrap^[2] al Thraciei. Ca urmare a acestei victorii, Lysimach și Dromihete încheie o alianță,

[1] FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 2.

[2] *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Universul Enciclopedic, București, 2016 – *satrap* = guvernator al unei satrapii (provincie în vechiul Imperiu Persan), cu puteri nelimitate.

consolidată, conform obiceiurilor vremii, de căsătoria getului cu fiica celui dintâi^[1].

Până la Burebista, informațiile despre triburile geto-dace sunt puține, ele făcând referire la existența „regilor” Oroles, Rhemaxos și Zalmodegikos^[2].

§2. Dreptul geto-dac. Instituții juridice

Normele de drept difereau, în primă fază, de la un trib la altul, unificarea făcându-se treptat. Rolul acestora era de a asigura, pe de-o parte, **prevenirea faptelor antisociale**, iar, pe de altă parte, **intervenția activă**, atunci când normele erau încălcate^[3].

Normele de drept reglementau:

- proprietatea colectivă asupra pământului;
- rolul și locul fiecărui membru al colectivității;
- asigurarea hranei tuturor membrilor comunității;
- apărarea tribului.

În elaborarea normelor juridice daco-gete, un rol esențial a avut factorul religios, fapt evidențiat și de atribuțiile îndeplinite de marele preot, care era, concomitent, judecător și vicerege. Dintr-o astfel de postură, Deceneu, de exemplu, a fost creator de drept, dând legi scrise, elaborate și aplicate în conformitate cu realitățile vremii^[4].

Începând cu secolul al III-lea, puterea regelui se consolidează, marcând astfel debutul procesului de formare al statului și „paralel cu apariția și consolidarea statului are loc procesul de formare și dezvoltare cutumiară a instituțiilor juridice, deoarece cutuma a

[1] C. VOICU, *Istoria Statului și Dreptului Românesc*, ed. rev. și adăug., Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 33.

[2] *Ibidem*.

[3] A se vedea: FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 2; M. NIEMESCH, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 96.

[4] VL. HANGA (coord.), *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1980, p. 55.

constituit prima și cea mai importantă formă de manifestare a regulilor de drept^[1].

Cutuma este o regulă de drept nescrisă care oferă unei practici constante și repetate un caracter coercitiv, recunoscut de către cei interesați. Ea este forma primitivă a dreptului, valoarea sa juridică bazându-se pe un proces extrem de complex ce ține de practica îndelungată, repetabilitate și recunoașterea ei ca normă obligatorie de către indivizi^[2].

Familia geto-dacă era monogamă, patrilocală și patrilineară, în sensul în care era formată dintr-un bărbat și o femeie, soția locuia la soț, descendența era stabilită în funcție de tată, iar copiii rămâneau, în cazul decesului mamei, la părintele patern, fiind crescuți de mama vitregă^[3]. Este interesantă formula căsătoriei, care presupunea cumpărarea soției de către soț^[4].

Normele dreptului penal geto-dac se cristalizează concomitent cu formarea regatului lui Burebista, ele fiind amintite atât de Horațiu, cât și de Ovidiu, ale căror texte fac trimitere la pedeapsa cu moartea aplicată femeii adulterine și la existența unor elemente de justiție privată în dreptul geto-dac. Erau pedepsiți aspru și cei care aduceau atingere regulilor și normelor religioase, încălcau interdicțiile stabilite în privința consumului de carne și de vin etc.^[5].

Drepturile persoanelor variau în funcție de statutul social al individului. Nobilimea (*pileati* sau *tarabostes*) beneficia de totalitatea drepturilor, în timp ce țăranii, oamenii liberi (*capillati* sau *comati*) aveau capacitate juridică restrânsă^[6].

La daco-geți, **proprietatea** s-a bucurat de o atenție deosebită. Apariția obștilor sătești, a comunităților locale bine definite, a

[1] VL. HANGA, *non vidi, apud* FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 3.

[2] M. NIEMESCH, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Hamangiu, București, 2014, p. 102-103.

[3] VL. HANGA (coord.), *op. cit.*, p. 77.

[4] *Ibidem*, p. 55.

[5] *Ibidem*, p. 74.

[6] *Ibidem*, p. 75-77.

condus spre o împărțire a proprietății în proprietate colectivă și proprietate privată, ce cuprindea inițial casa și curtea familiei. Dezvoltarea comerțului și cea a schimburilor cu produse și terenuri au adus și reglementarea obligațiilor ce le reveneau părților. În anumite ocazii se folosea jurământul, prestatorul acestuia legându-se în fața zeilor și a oamenilor^[1].

§3. Burebista (82-44/35 î.Hr.)

Din punctul de vedere al întinderii sale, statul centralizat geto-dac atinge apogeul în timpul lui Burebista (82-44 î.Hr.), „cel dintâi și cel mai mare dintre regii din Tracia”^[2]. După unii istorici, moartea lui Burebista și destructurarea regatului său nu au fost concomitente cu asasinarea, la Idele lui Marte, a lui Caius Iulius Caesar, conducătorul Romei, ci mai târziu cu șapte ani, în 35 î.Hr.^[3].

Conducător autoritar, Burebista a reușit, pentru scurt timp, să pună sub ascultare, prin sobrietate și abținere, toate triburile geților și dacilor, dar și pe cele ale celților, ilirilor și tracilor de la Marea Neagră la Carpații Păduroși, din Cadrilater și lanțul muntos al Balcanilor la Haemus, Morava și Dunărea mijlocie, devenind unul dintre adversarii cei mai de temut ai Romei, implicându-se, așa cum ne informează autorii antici, în luptele de putere dintre Caesar și Pompeius, în 49 î.Hr.^[4].

[1] *Ibidem*, p. 79-80.

[2] STRABON, *Geografia Recognovit August Meineke*, vol. I-III, Teubner, Leipzig, 1852-1853, *apud* I. CHIȘ, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 17.

[3] N. GOȘȚAR, *non vidi*.

[4] I. CHIȘ, *op. cit.*, p. 17-18.

Structura de putere a regatului^[1], prezentată schematic, era următoarea:

Rege		
Vicerege (Marele Preot) ^[2]		
Consiliu		
Dregători civili	Dregători militari	Cler
Strângători de impozite	Cavaleri	Judecători
	Căpetenii	
	Obști vicinale	

După moartea sa, statul dac se fărâmițează în mai multe mici regate, cucerite de viitorul împărat Octavianus Augustus.

§4. Decebal (85-106 d.Hr.)

Din punctul de vedere al întinderii, statul dac al lui Decebal era considerabil mai mic decât cel condus de Burebista. Din punct de vedere politic însă, regatul lui Decebal era mai puternic, creând probleme însemnate Imperiului Roman. Organizarea ierarhiei politice, stratificarea socială (pileati, comati, sclavi) etc. păstrau forma impusă de către Burebista.

Puține sunt informațiile referitoare la organizarea politico-administrativă a statului dac sub conducerea lui Decebal, scriitorii antici oferind detalii însemnate asupra desfășurării celor trei conflicte daco-romane (87; 101-102; 105-106), ultimele două aducând cu ele sfârșitul lui Decebal și al Daciei, devenită, pentru 170 de ani, provincie romană.

[1] FL. NEGOIȚĂ, *op. cit.*, p. 3.

[2] De multe ori, rolul de judecător suprem îi era atribuit Marelui Preot, considerând că el deține acest drept prin voința divină.

B. Anexe

1. Despre Zamolxis

„Cât despre mine, nici nu pun la îndoială, nici nu cred câte se spun despre el și locuința lui de sub pământ; de altfel, socot că acest Zamolxis a trăit cu multă vreme mai înaintea lui Pitagora. Fie că Zamolxis n-a fost decât un om, fie că o fi fost vreun zeu de prin părțile Geției, îl las cu bine. Așadar, geții care duc astfel de viață, fiind supuși de perși, urmară și ei grosul oștirii”^[1].

2. Despre daci și vecinii lor

„Deci aceste [animale] au fost aduse [la jocuri], iar dacii și suebii – în grupuri – au luptat între dâșșii. Aceștia din urmă sunt celți [...]. Ceilalți [adică dacii] locuiesc pe ambele maluri ale Istrului. Dar cei care sunt dincoace de fluviu – lângă țara tribalilor – țin cu plata birurilor de Moesia și se numesc moesi, afară de cei așezați foarte aproape de tribali. Cei de dincolo poartă numele de daci, fie că sunt geți, fie că sunt traci din neamul dacilor, care locuiau odinioară în Rhodope. Acești daci trimiseseră mai înainte soli la Caesar, dar nu căpătaseră nimic din cele ce ceruseră și trecuseră de partea lui Antonius, fără a-i fi însă de mult folos, căci erau dezbinăți. În această împrejurare, unii au ajuns prizonieri și au fost puși să se lupte cu suebii”^[2].

^[1] HERODOT, *Istorie*, IV, 96, FHDR, I, p. 49 și p. 51, în B. MURGESCU (coord.), *op. cit.*, p. 31.

^[2] CASSIUS DIO, *Istoria romană*, LI, 22, 6, FHDR, I, p. 671 și p. 673, în B. MURGESCU (coord.), *op. cit.*, p. 33.